

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA (BEŞERİ ve İKTİSADİ)
ANABİLİM DALI

**2002 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİNDE SİYASİ PARTİLERİN
ALDIKLARI OY ORANLARININ İLLERE GÖRE DAĞILIMI VE BUNUN
SOSYO-EKONOMİK NEDENLERİ**

Yüksek Lisans Dönem Projesi

Yiğit Küskü

Proje Danışmanı
Prof.Dr.Hamdi Kara

ANKARA-2006

GİRİŞ

Dünya'da demokratik düzenin belkide en temel taşı olan "siyasal seçimler" ve bu seçimlerin sonuçlarını birçok farklı etken belirlemektedir. Kuşkusuz bunların en önemlilerinden biri sosyo-ekonomik etkenlerdir.

Demokrasi günümüzde, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgrülükçü bir çoğunluk yönetimidir. Demokratik düşüncenin temel gerekçesi, insanın "akıllı" bir yaratık olduğu, kendisi için iyi olan ile kötü olanı ayırt edebileceği inancından kaynaklanması ve insana saygıyı esas almasıdır. Böylelikle katılımcılığı öne çıkaran demokrasi, bu unsuru işçilerin işletmelerin, öğretim üyelerinin ve öğrencilerin üniversitelerin yönetimine katılmasını ve hatta halkın devlet yönetimine katılmasını sağlayan bir düşünce sistemidir (Kışlalı, 2003: 220,238). Bu noktada katılımcılığı sağlayan yapıyı, seçimler oluşturmaktadır. Günümüzün karmaşık dünya düzeninde ise seçmen davranışını etkileyen birçok neden bulunmaktadır.

Eğitim sorunları, sağlık, din, istihdam, iş güvencesi, üretim, iletişim, ulaşım gibi temel sosyo-ekonomik nedenler hem seçmenler açısından, hem de seçime katılacak olan siyasal partiler açısından son derece önemlidir. Böylelikle siyasi seçimler, seçmenler açısından en temel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılama aracı olarak görülmekte ve aynı zamanda bu durum siyasal partilerin de parti politikalarını belirlemesini sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik nedenlerin bu denli önem taşıması aynı zamanda bu çalışmanın da önemini oluşturmaktadır.

Bu bilgilerden yola çıkarak, Türkiye'de 3 Kasım 2002 milletvekili genel seçimlerinde yukarıda bahsedilen sosyo-ekonomik nedenlerin etkili olduğu söylenebilir. Ancak bu seçimin önemli bir özelliği, seçime katılan Ak Parti (AKP) 'nin ezici bir üstünlükle tek başına iktidara gelmesi ve bir önceki hükümeti oluşturan koalisyondaki partilerden hiçbirinin Meclise girememesidir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, bu denli karakteristik özellikler taşıyan 2002 seçiminde ortaya çıkan sonucun sosyo-ekonomik nedenleri illerin kendine özgü özelliklerini de göz önünde bulundurarak ortaya koymaktır.

Çalışma kapsamında, 2002 seçimlerinde % 10 barajını aşarak girmeyi aşarak Meclise giren AKP ve CHP ele alınacak diğerleri dışarıda bırakılacaktır.

Çalışmanın temel varsayımı 2002 seçimlerinde sosyo-ekonomik nedenlerin etkili olduğudur. İkinci varsayım ise, din, işsizlik, istihdam, eğitim sorunları, iletişim gibi sosyo-ekonomik nedenlerin büyük etkisidir.

1. CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE SİYASAL SEÇİMLER ve SOSYO-EKONOMİK NEDENLER

Türkiye’de 1923’de Cumhuriyetin kurulmasından 1950’ye kadarki süreçte tek parti iktidarı hüküm sürmüştür. Bu durumun temel gerekçesi Atatürk ilkelerinin ve yapılan devrimlerin yönetim tarafından halak benimsenilmeye çalışılmasıdır; özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi sonrasında uygulanan katı devletçi politikaların tek parti tarafından rahatlıkla uygulanabilmesidir.

Bu dönemi takiben İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması, savaşta yaşanan yokluklar, ekonomik sıkıntılar, önceki dönemin hayata müdahalelerinin yarattığı tepkilerle birleşerek yönetime karşı toplumsal rahatsızlıkların giderek hissedilebilir bir düzeye varmasına yol açmıştır (Atay, 2004: 67). Dolayısıyla özellikle ekonomik sıkıntılar ve Osmanlı kültürü ile yeni devletin ilkeleri arasındaki çatışmalar dönemin sosyo-ekonomik nedenlerini oluşturmuş ve Demokrat Parti (DP) 1950 yılında tek başına iktidara gelmiştir.

Demokrat Parti iktidarı döneminde özellikle köyden kente göç, iki kutuplu dünyada Amerikaya yaklaşma gibi yenilikler ortaya çıkmış ve köyden kente göç sonucunda büyük bir toplumsal dönüşümün temelleri atılmıştır. 1960 askeri darbesinden sonra, halkın askeri müdahalesiyle özdeşleştiği CHP yerine DP’ nin mirasını taşıdığını iddia eden Adalet Partisi (AP) büyük bir çoğunluğun desteğiyle iktidara gelmiştir. Ayrıca bu dönemde seçmen davranışı üzerinde büyük etkilere sahip bir kitle iletişim aracı olan televizyon toplum hayatına girmiş, dışa açılımın önü açılmıştır. Bu dönemdeki bir diğer gelişme ise, “sol” ‘un ilk kez toplumda ifade bulmasıdır. Ayrıca 1970 ‘lerin başında en temel sosyo-ekonomik etken olan”din” ‘ i kullanan Milli Selamet Partisi (MSP) sürpriz bir şekilde 1973 genel seçiminde 48 sandalye kazanmıştır.

1980’li yıllara gelindiğinde Türkiye her anlamda büyük dönüşümler yaşamaya başlamıştır. Özellikle 12 Eylül 1980 darbesini takiben 1950’lerde göç hareketinin aksine, köyden-kente göçün hızı artmış ve yeni gelen kültürel dokuları hazmetmeyi başaramayan büyük şehirlerde göç edenlerin değer ve normları baskın olmaya başlamıştır. Ayrıca tıksık tıksık olan şehirlerde bekledikleri hayat koşullarını bulamayan kent yoksullarının öfke ve kırgınlığı,

“sol” ‘un yaşadığı prestij kaybı 80’li yıllar boyunca artık bir siyasal ideoloji formu kazanmış olan “İslam” ‘ı harekete geçirmeye başlamıştır (Atay, 2004: 73,74).

Bu dönemde İslam’ın siyasal bir yapı kazanmasında kuşkusuz 1979 yılındaki İran İslam Devrimi’nin önemi büyüktür. Bu devrim Türkiye’ de MSP tabanını moral olarak güçlendirirken, zaten Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan o güne değin var olan laiklik tartışmaları hız kazanmıştır.

Bu dönemin bir diğer özelliği 1983’ de Turgut Özal iktidarı ile birlikte başlayan liberal ekonomik politiklardır. Böylece Türkiye dışa açılmaya başlamış, yabancı yatırımcılar için önemli bir alan olmuş ve insanlar yalnızca “insan” olarak değil “tüketici” olarak değer kazanmaya başlamıştır. Ancak Türkiye’deki bu gelişmeleri de bağımsız birer değişken olarak almak yanlış olacaktır. Türkiye’deki gelişmeler 1973 Petrol Krizi nedeniyle, refah devletinin çökmesi, özel girişimin desteklenmesi sonucunda ABD’de Reagan ve İngiltere’de Thatcher iktidarının öncülük ettiği liberal politikaların birer yansımasıdır.

1990’ lar ise, 80’ lerin genel perspektifinin uzantısı olmuştur. Dışa açılımın artması ve en önemlisi özel radyo ve televizyonların ortaya çıkması 1990’ lı yılların en temel karakteristik özellikleridir. Ancak, başladığı tarihten itibaren belli bir düzene oturtulamayan özel radyo ve televizyon yayıncılığı kanunsuz geçen dört yılın sonunda 1993 yılında Anayasasının 133’ üncü maddesinin değiştirilmesi ve 20 Nisan 1994 tarihli 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları hakkında kanun ile yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Fakat, dört yıllık keyfi dönemde bazı çarpıklıkların iyice oturması, 3984 sayılı kanundaki eksiklikler nedeniyle yayıncılık alanı medya patronlarının, devlet ihalelerini alabilmek için kullandıkları birer silah haline gelmiştir. Ayrıca medyadaki tekelleşme olgusu; yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak kabul edilen ve demokratik sistemin güvencesi olarak bilinen medyayı tüm bu erklerin üzerinde baskın bir konuma getirmiştir. Böyle keyfi bir ifade aracı haline gelen medya kuruluşları için artık tek amaç en fazla sayıda insana ulaşmak olmuş, program kaliteleri düşürülmüş, haber kavramının içi boşaltılmıştır. Ancak bilindiği gibi, medyanın temel görevi, haber vererek insanları olan bitenden, hükümetlerin icraatları konusunda bilgilendirmektir. Bu bağlamda 90 sonrası süreçte durum tersine işlemiş, tekelleşme ve medyanın da

sanayileşmesi sonucunda insanlar haber alma ihtiyacını yeterince karşılayamamıştır. Bunun sonucunda da seçim dönemlerinde oy verme olgusunu olumsuz yönde etkilemiştir.

Tüketim kültürünün ve medyanın böyle bir konuma gelmesi, Türkiye’ de “İslam” ‘ ında yeniden üretilmesine neden olmuştur. Artık klasik islami ideoloji yerine, “İslami pop”, “tesettür defileleri”, mayo sektörü yerine ortaya çıkan “haşema” üreticileri ile İslam bambaşka bir biçimde temsil edilmeye başlanmıştır (Atay, 1994: 76). Aynı zamanda 2000’ li yıllarla birlikte ABD’ nin ortaya çıkardığı Büyük Ortadoğu Projesi, demokrasi, barış gibi kavramları içinde bulundurmasıyla İslam ülkeleri arasında bir model olan Türkiye’ yi bölgede önemli ve örnek olacak bir konuma getirmiştir. Bunun yanında bu gelişme yukarıda bahsedilen Türkiye’ nin yaşadığı değişimlerle örtüşmektedir.

2. TÜRKİYE' DE SEÇMEN DAVRANIŞINI ETKİLEYEN SOSYO-EKONOMİK UNSURLAR

2.1. Eğitim Sorunları

Türkiye' nin en önemli hedeflerinden biri, ülke çapında eğitim seviyesini yükseltmek ve bu şekilde toplumun ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gelişimini hızlandırmaktır. Bu işlevin ekonomik özelliği ayrıca bir öneme sahiptir. Özellikle toplumların bilgi seviyeleri, oluşturdukları organizasyonların etkinliği, bilim teknolojisindeki başarıları ve buna bağlı olarak sanayideki üretim kabiliyetleri , dolayısıyla uluslararası pazarlardaki rekabet üstünlüğü ile çok yakından ilgilidir.

Ülkemizde nüfusa göre okullaşma oranına dikkat edildiğinde ilköğretimde okullaşma oranı % 100 e yakındır. Genel liselerdeki okullaşma oranı 1994-1995 yılı öğretim döneminde % 30.6 dır. Mesleki ve teknik eğitimde ise okullaşma oranı aynı yıl % 22.4 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretimdeki okullaşma oranı % 100 lük hedefe yakın olmakla birlikte, kırdan kente göçün yoğun olduğu şehirlerde eğitimle ilgili ciddi altyapı eksiklikleri görülmektedir. Özellikle büyük şehirlerde 70-80 kişilik sınıflarda ders yapılması eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum fen liseleri ile anadolu liselerine olan talebi arttırmaktadır (Özsoy, 2002: 248). Dolayısıyla eğitim alanında seçmenlerin siyasal partilerden bekledikleri, özellikle lise bazında daha okullaşma, daha kaliteli bir eğitim ile fen lisesi ve ana dolu lisesi gibi görece seçkin okulların yaygınlaştırılmasıdır.

2.2. Sağlık

Sağlık da eğitim gibi insan yaşamının tüm alanını kapsadığı için seçmenlerin üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir. Ancak son yıllarda ülkemizde yaşanan ekonomik krizler sonucunda sağlığa ayrılan kaynaklar önemli ölçüde azalmıştır. Özellikle yaşlı ve düşük hastaların kamuya ait sağlık kurumlarda uzun süre kuruklarda beklemsi, aylar sonrasına verilen randevular, yetersiz doktor sayısı ve sigorta sisteminde yaşanan büyük sorunlar sağlık konusundaki en önemli sorunlardır. Dolayısıyla seçmenin sağlık konusundaki beklentileri de bu şekildedir.

2.3. Din

1923' ten bu yana sosyo-politik ve kültürel bir dönüşüm hareketi yaşadığımız cumhuriyet deneyiminde ele alınacak en çetrefilli kounlardan birisi dindir. Bu tarihte yeni oluşturulmuş ulus devlet sınırları içinde ama., ulusal bir din gerçekleştirme gayretidir. Başka bir deyişle milliyetçilik ön plan çıkarılarak İslam' ın yerine bir Türkiye İslamı yaratılmak istenmiştir. Bu doğrultuda halifelik gibi pan-islamik bir kurum ortadan kaldırılmıştır.(Atay, 2004: 49, 50). Bu politikalar sonucunda toplumda devrimci yönetime karşı bir muhalefet oluşmuş ve Cumhuriyet döneminde İslam dinini siyasallaştırma düşüncesinin temeli atılmıştır.

1950 ile başlayan Demokrat Parti döneminde Türkçe oalrak okutulan ezanın yeniden Arapçalaşması, belli ölçüdeki muhafazakar yapı ve kısmen de olsa dinin siyasete alet edilmesi 1920' lerde başlayan süreci devam ettirmiştir. Önceki bölümde de bahsedildiği gibi 1979 İslam Devrimi' nin Türkiye üzerindeki etkisi ve kaenlerdeki yoksul kesimin dine yönelmeyi bir çözüm yolu olarak görmesi; dah sonra 90 'larla birlikte dinin medyada temsili ile bir tüketim aracı oalrak görülmesi sonucunda yeniden üretilmesi, son olarak da Türkiye'nin, ABD' nin Büyük Ortadoğu politikasına uygun olarak "ılımlı İslam" görüntüsüne bürünmesidir.

Görüldüğü gibi din, Cumhuriyetin kurulduğu tarihlerden günümüze gündemden hiç düşmeyen ve kimi zaman siyasallaştırılmak istenen bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ileriki bölümde değinileceği gibi dinsel yönü ağır basan bir siyasal part olan AKP' nin 2002 genel seçiminde bu kadar ezici bir üstünlükle Meclise girmesinde dinin büyük önemi olduğu düşünülmektedir.

2.4. İşsizlik, İstihdam Ve İş Güvencesi

Türkiye' ni son yıllarda üst üste yaşadığı ekonomik krizler milyonlarca insanın işini kaybetmesine neden olmuştur. Hemen her ülkede istihdam yaratabilmek büyük maliyetler gerektiren bir durumdur. Ancak gerek ekonomik yetersizlikler gerekse Türki'nin sanayi devrimini yaşamamış bir devlet olarak sanayi alanında gerekli yatırımları yapamamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca işsizliğin bu kadar yoğun olması piyasa dengelerini tamamen iş verenden yana çevirmekte ve bu durum çalışanların sosyal güvenlik haklarının, ücretlerinin ve kötü çalışma koşullarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye nüfusunun genç olması, büyük bir iş gücünü beraberinde getirmektedir. Fakat iş arzı bu talebi karşılayamamaktadır. Bu nedenle seçmenlerin iktidara gelecek olan partilerden temel beklentisi rahat iş bulabilmek ve emeklerin karşılığını alabilmektedir.

2.5. Üretim

Günümüzde gelişmişliğin ölçü birimi değişmiştir. 1980 öncesinde bu ölçü birimi fiziki miktarlarla ölçülürken, artık bilgiye dayalı miktarlar yer almaktadır. Bu yeni dönemde bilgi stokunun artması üretim maliyetlerini azaltmakta; sonuçta daha kaliteli, standart ve daha kullanışlı yeni ürünler tüketicinin hizmetine sunulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye' deki en büyük sorun, düz sanayide yetkin bir konuma gelemeden böyle bir bilgi çağına ayak uydurmaya çalışmasıdır. Bu konuda Türkiye' nin yaşadığı bir diğer sorun, ürettiğinden fazlasını tüketmesidir.

Maliye Bakanlığı tarafından, Türkiye' nin en zengin 500 kuruluşunun gelirleri ile ilgili her yıl yapılan araştırmalar sistemin ne ölçüde tıkandığını göstermektedir. Türkiye' nin en zengin 500 kuruluşunun gelirlerinin yaklaşık % 80'i, üretim faaliyetleri değil de faiz gibi üretim dışı gelirler oluşturmaktadır. Böyle bir durumda ne istihdam problemlerini çözmek, ne enflasyonu önlemek ne de bu durumlara bağlı olarak gelişen sosyal sorunları gidermek mümkün değildir (Özsoy, 2002: 269). Bu noktadaki temel beklenti, üretimi cazip kılacak vergi ve teşvik düzenlemelerine gidilmesidir.

2.6. İletişim

1789 Fransız Devrimi' ni takip eden süreçte, yayılan özgürlük fikirleri demokrasii ile yönetilen devletlerin önünü açmıştır. Bu dönemde çeşitli Avrupa devletlerinde şehirlere göç artmış, mesayi kavramı ortaya çıkmış ve insan bir birey olarak önem kazanmıştır. Dolayısıyla bu yeni süreçte bireylerin, yönetenleri seçme, onların faaliyetleri hakkında bil alma ve onları denetleme hakkı ortaya çıkmıştır. Bu hakkı, toplum adına kullanacak güç ise o dönemde gazeteler olmuştur. 17. yüzyılın başında ortaya çıkan ilk gazetelerin ardından, özellikle bu dönemde gazeteler haber vererek insanları olan biten hakkında haberdar etmek ve halktan gelen tepkileri de hükümetlere ileterek demokratik sistemin sürmesini sağlayan bir misyon üstlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu' nda 1831 yılında kurulan Takvim-i Vakayi gazetesi ile başlayan yayıncılık, Türkiye Cumhuriyeti' nin ilk yıllarında o günün koşulları içinde devlet güdümünde gerçekleşmiştir. Özellikle 1925 yılında Takrir-i Sükun yasasıyla devlet yayın politikasına aykırı yayın yapması engellenen basın ilk kez 1951 yılında Demokrat Parti iktidarında kapsamlı bir yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Ancak bu dönemde, basın hükümetin baskısından kurtulamamış bu noktada Basın İlan Kurumu ve teşvikler basına karşı kullanılan birer silah haline dönüşmüştür. 1964' te kurulup, 1967 yılında televizyon yayınına başlayan TRT döneminde de durum değişmemiştir. Bu dönemlerde basın, değişen oranlarda hükümetin denetimi altındadır.

Basının hükümetin denetiminden çıkıp özel sektörün denetimine girmesi, 1990 yılında Star 1 'in Almanya üzerinden Türkiye' de yayın yapmasıyla başlar. Bu durum, özellikle 70' lerle birlikte Avrupa ve ABD' de ortaya çıkan uydu ve kablolu yayıncılık sistemlerinin geç yansımasıdır. 1994 yılında yayıncılığın yasal bir düzene girmesiyle, önceki bölümde de belirtildiği gibi medya, patronların ekonomik çıkarları doğrultusunda yönetildiği birer silah haline gelmiştir. Buradan hareketle görevini yapmayan bir medyanın demokratik sistemi sekteye uğratmasını söylemek pek de zor değildir. Bu noktada, halkın iktidara gelecek partilerden beklentisi, basın hürriyetini engelleyecek sınırlamalarda bulunmaması, iletişim alanını düzenleyecek objektif kanunlar çıkarması, böylelikle hükümetten halka ve halktan hükümete olan sağlıklı bilgi akışını garanti altına almasıdır.

2.7. Ulaşım

Ulaşım da Türkiye' nin önemli sorunlarından biridir. Bozuk yollar, hakin trafik konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması gibi nedenlerle her yıl binlerce kişi trafik kazalarında hayatını kaybetmektedir. Ayrıca ulaşım, bir ülke ekonomisinin can damarıdır. Özellikle Türkiye coğrafi konumu itibariyle, dünyanın deniz, hava ve kara yolu geçiş güzergahları üzerindedir. Buradaki temel beklenti, trafik kazalarının önlenmesi ve Türkiye'nin ekonomik olabilecek bu doğal avantajını istenilen ölçüde kullanabilmesidir.

2.8. Diğer Nedenler

Yukarıda bahsedilen 7 sosyo-ekonomik nedenin dışında, oy verme davranışı etkileyen birtakım nedenler daha bulunmaktadır. Yolsuzluk, hortum, halkın ekonomik sorunlarına çözüm üretilememesi, siyaset kurumundaki yozlaşma gibi nedenler sonucunda seçmenin önceki hükümette yer alan partilere güveni kalmamıştır. Bu nedenle seçmenin denenmemiş bir parti ve yeni yüzler arası normal karşılanmaktadır.

3. 2002 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİNDE BARAJI GEÇEN SİYASİ PARTİLER VE BU PARTİLERİN OY DAĞILIMI

3.1. CHP ve AKP' Nin Kısa Tarihçesi ve Tüzükleri

3.1.1. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

Cumhuriyet Halk Partisi, Atatürk tarafından 9 Eylül 1923'de kuruldu. Parti Kurtuluş Savaşını örgütleyen ve yürüten "Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyetinin" devamıdır. Başlangıçta "Halk Fırkası" adını alan Parti, 1924 yılında "Cumhuriyet Halk Fırkası", 1935 yılında da "Cumhuriyet Halk Partisi" oldu. CHP kurucusu ve ilk Genel Başkanı Atatürk'ün önderliğinde bağımsızlığını kazandı, Cumhuriyeti kurdu, saltanatı kaldırdı, hilafete son verdi ve Ulusal Birliği sağladı. 1935 yılında daha önceki dört ilkeye "Devletçilik" ve "Devrimcilik" ilkeleri eklenerek ilkeler altıya çıkarıldı. Partinin amblemi olan 6 ok bu ilkeleri simgeler.

1960'lı yılların ortalarında CHP sola açılarak kendisini "ortanın solu" olarak tanımladı. 1970'li yıllarda ideolojisini "demokratik sol" kavramıyla tanımlayan CHP, önerdiği sosyal reformlarla "düzen değişikliği"ni hedefledi.

CHP' nin parti tüzüğü ise şöyledir:

Cumhuriyet Halk Partisi; programındaki anlamlarıyla Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, Devrimcilik, ilkelerine bağlı ve evrensel Sosyal Demokrasinin Özgürlük, Eşitlik, Dayanışma, Barış, Emeğin yüceliği, Hukukun üstünlüğü, Dengeli kalkınma, Gönenc (Refah), Doğanın ve çevrenin korunması, Çoğulcu ve katılımcı demokrasi değerlerine ve insan haklarına dayanan, gücünü halktan alan, çağdaş demokratik sol bir siyasal kuruluştur.

Kısaltılmış adı "CHP" olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yukarıda yazılı ilkelerini ifade eden ve biçimi, ölçüleri, niteliği yönetmelikle belirlenen "ALTI OK"lu özel bir simgesi ve kırmızı zemin üzerine beyaz "Altı Ok"lu bayrağı vardır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin amacı;

- Ülkenin güvenliğini ve bütünlüğünü, ulusal birliği, ekonomik ve siyasal bağımsızlığı, yurttan ve dünyada barışı koruyup; güçlendirmek,

- Yaygın, hızlı ve dengeli kalkınmayı, insanca ve hakça gelişmeyi ve toplumsal dayanışmayı sağlamak,
- Halkın mutluluğunu, gönencini (refahını), özgürlüğünü ve yönetime katılma olanağını arttırmak,
- İnsan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayanan, çağdaş, katılımcı ve çoğulcu demokrasinin yerleşip kökleşmesine katkıda bulunmak,
- Toplumsal yaşamın her alanında kadının hakkı olan işlevleri üstlenmesinin önündeki engelleri kaldırmak,
- Gençlerimizi, çağdaş gereksinimlere uygun alanlarda, bilime, teknolojiye, gelişmeye, yeniliğe ve değişime açık; özgür düşünceye ve insana saygılı; yaratıcı, üretken ve erdemli; ülkeye ve topluma yararlı insanlar olarak yetiştirmek,
- Çocuk haklarını korumak, çocukların yaşlarına uygun olmayan işlerde çalıştırılmasını önlemek, beslenmelerini ve eğitimlerini eksiksiz sağlamak,
- İnsan kişiliğinin ve özgürlüğünün geliştirilmesi önündeki engelleri kaldırmak ve toplumsal yararı gerçekleştirmek,
- Bilime, sanata ve kültüre sahip çıkmak,
- Doğayı ve çevreyi korumak,
- Ayrımcılığa karşı koymak,
- Her türlü sömürünün ve sömürgeciliğin önlenmesine ve tüm insanlığın esenliğine ve özgürlüğüne katkıda bulunmak,
- Ülkeyi ve toplumu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak üzere demokrasi kuralları içinde, laik düşünce doğrultusunda toplum ve devlet düzeniyle, kamu çalışmalarını etkilemek, yönetmek ve denetlemektir.

CHP' nin siyasi yaşam anlayışı;

- Cumhuriyet Halk Partisi ve üyeleri için siyasi yaşamda görev almak, onurlu bir toplum hizmetidir.
- Siyasal görevler, özel çıkarlar için kullanılamaz..
- Siyasal yaşamda etkinlik kazanmak için kimseye kişisel yarar sağlanamaz.
- Toplumsal ve siyasi yaşamda erdemli olmak, erdemliliği savunmak, korumak ve gerçekleştirmek Cumhuriyet Halk Partisi olmanın ön koşuludur.

3.1.2. Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP)

2001 eylülünde kurulan Adalet Ve Kalkınma Partisi için CHP gibi bir tarihten mümkün değildir. AKP kurulduktan 15 ay sonra iktidara gelmiştir.

AKP' nin parti tüzüğü şu şekildedir:

Ak Parti; Türk Milleti'nin en önemli yönetim kazanımının, cumhuriyet olduğuna ve egemenliğin, kayıtsız ve şartsız milletimize ait bulunduğuna inanır. 'Milli İrade'nin tek belirleyici güç olduğunu kabul eder. Millet adına egemenlik yetkisi kullanan kurumların ve kişilerin gözetmeleri gereken en üstün gücün ise, hukukun üstünlüğü ilkesi olduğunu savunur. Akıl, bilim ve tecrübenin yol gösterici olduğunu benimser. Milli irade, hukukun üstünlüğü, akıl, bilim, tecrübe, demokrasi, bireyin temel hak ve özgürlükleri ve ahlakiliği, siyasi yönetim anlayışının temel referansları olarak kabul eder..

Ak Parti; Türk Milleti'nin ülkesi ve devletiyle bölünmez bütünlüğünü savunur. Geçmişten gelen değerlerimizi koruyarak, cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine ulaşmak ve hatta onu aşabilmek için ikinci maddede açıklanan normlar ve genel kabullere uygun faaliyetlerde bulunmayı, siyasi hayatın zemini kabul eder.

Ak Parti; 'insan' merkezli siyasi bir partidir. En üstün hizmetin, insana hizmet olduğuna inanır. İnsanın mutluluğu, huzuru, güveni ve sağlığı çalışmalarının hedefini teşkil eder.

Ak Parti; Bütün insanlarımızı, 'Türkiye' coğrafyasında kurulu 'Türkiye Cumhuriyeti Devleti' ismi altında büyük bir aile, diğer devletleri kendi sınırları içinde komşu aileler olarak kabul eder. Sulh içinde bir arada yaşamamanın, insana verilen değerle mümkün olacağına inanır.

Ak Parti; insanların farklı inanç, düşünce, ırk, dil, ifade etme, örgütlenme ve yaşama gibi doğuştan var olan tüm haklara sahip olduklarını bilir ve saygı duyar. Farklı olmanın ayrışma değil, pekiştirici kültürel zenginliğimiz olduğunu kabul eder.

Ak Parti; birey-devlet ilişkilerinde, demokratik toplum olmanın gereklerine uygun düşmeyen yaklaşımları ve her türlü ayrımcılığı reddeder. Devleti, bireye hizmet için, bireylerin oluşturduğu etkin bir hizmet kurumu olarak kabul eder.

Ak Parti; milli iradenin egemen olabilmesinin, bütün siyasal hakların ancak özgür kullanımı ile mümkün olabileceğine, özgür siyasal hak kullanımının ise, çoğulcu ve katılımcı hür demokratik düzen içinde hayat bulabileceğine inanır.

Ak Parti; millet adına egemenlik yetkisi kullanan yasama, yürütme ve yargı erkleri ile devlet şeması içinde kamusal işlev gören bütün kişi, kurum ve kuruluşların; yetki kullanımlarında ve görev ifa etmelerinde, ikinci maddede atıf yapılan belgelerde yer alan hukuk devleti normlarına uygunluğu gözetir olmaları gereğini vurgular ve bu gerekliliğe uygunluğu, meşruiyetin esası kabul eder.

Ak Parti; bireylerin inandıkları gibi yaşama, düşündükleri gibi ifade etme haklarının tartışılmaz olduğunu, inanç ve düşüncenin hukuka uygun olarak tanıtım ve propagandasının, bireylere ve sivil toplum kuruluşlarına ait bir hak ve yetki olduğunu, her bireyin her kurumda ve yaşamın her alanında eşit ve ortak hakları bulunduğunu, dolayısıyla devletin, hiçbir inanç ve düşünceden yana veya karşı tutum sergilememesi gerektiğini, anayasada yer alan laiklik ve kanun önünde eşitlik ilkelerinin, bu anlayış ve bakışın güvencesini teşkil ettiğini vurgular. Devletin ve parti tüzel kişiliğinin bu alanda yüklenebileceği işlevin, sadece hak kullanımını sağlayıcı ve güvence altına alıcı özgür ortam hazırlamaktan ibaret olması gereğini kabul eder. Temel hak ve özgürlüklerin, oylama konusu olamayacağını savunur.

Ak Parti; insanın, insanca yaşamasının yöntemi olan sosyal devlet anlayışının hayata geçirilmesine özel önem verir.

Ak Parti; ekonomik gelişmenin kaynağı ve hedefi olarak insanı esas kabul eder. Piyasa ekonomisinin, tüm kurum ve kurallarıyla tesisini amaçlar. Devletin ekonomi içindeki rolünü, düzenleyici ve gözetici fonksiyonları ile tanımlar. Gelir dağılımındaki dengesizliği ve işsizliği, ülkemizin en önemli sosyo-ekonomik sorunu olarak görür. Küreselleşmenin meydana getirdiği fırsatlardan yararlanmak ve beraberinde getirdiği olumsuzluklardan korunmak amacıyla gereken yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesini savunur.

Ak Parti; aileyi Türk toplumunun temeli kabul eder. Geçmişle gelecek arasında köprü görevini yerine getiren aile kurumunun; milli değerlerimizin, duygularımızın, düşüncelerimizin ve ülkemize has adet ve geleneklerimizin yeni kuşaklara aktarılmasında en temel, en vazgeçilmez sosyal bir kurum olduğuna inanır.

Ak Parti; herkesin ve özellikle gençliğin güven içinde, gelişmiş, kalkınmış, refah düzeyi yüksek, her yönden güvenli bir Türkiye sevdalısı olma ülküsüne bağlı, moral değerlerle bezenmiş bireyler olmalarını önemser. Bu nedenle her düzeyde özgür, bilgi toplumu olma yolunda bilimsel araçlarla ve ilmi verilerle donatılmış bir eğitim, öğretim ve öğrenim anlayışını pratiğe geçirmeyi amaçlar.

Ak Parti; temsili demokrasinin çoğulcu, katılımcı ve yarışmacı niteliğini önemser. Bu özelliklerin hayata geçirilmesinde ve verimli, kaliteli ve denetimli bir kamu yönetiminin kurulmasında ve sürdürülmesinde, sivil toplum örgütlerinin önemine ve vazgeçilmezliğine inanır.

Ak Parti; referandumu, halkımızın yönetim sürecine katılımını temin için etkili bir yöntem olarak benimser.

Ak Parti; içte ve dışta güçlü duruşun adaletle mümkün olacağına inanır. Hukukun 'güç'ten değil, 'güç'ün hukuktan kaynaklandığı inancı ile her iş ve faaliyette doğrunun ve haklının egemen olmasını önleyici engelleri ortadan kaldırmayı, adil yargılanma hakkını ve hak arama özgürlüğünü bütün unsurları ile gerçekleştirmeyi, ülkemizi, onun sahibi insanlarımız için yaşanılır hale getirmeyi, her halükarda milletin ülkesini ve devletinin bağımsızlığını ve üniter yapısını korumayı amaçlar.

3.2. Türkiye’de Seçmen Davranışı ve Siyaset Profili Araştırması

Türkiye’de seçmen davranışı ve siyaset profili araştırması, Türk seçmenin davranış biçimlerini analiz etmek amacıyla 2002 yılının nisan ve mayıs aylarında GENAR Araştırma kuruluşu tarafından, Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Samsun illerinde, farklı meslek ve eğitim durumuna sahip 1903 kadın, 1895 erkek olmak üzere toplam 3798 kişi üzerinde yapılmıştır (Özsoy, 2002: 77, 78, 79, 80). Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerin bir kısmı aşağıda verilmiştir.

Seçimden bu yana son üç senedir parti tercihinizde bir değişiklik oldu mu?	Frekans	Yüzde
Evet	1619	42,7
Hayır	2171	57,3
Toplam	3790	100

Tablo 1.

Tablo 1. de görüldüğü gibi; araştırmaya katılanların % 42,7’ si 1999 seçimlerinden 2002 seçimlerine kadar olan dönemde parti tercihinin değiştiğini belirtmiştir. Buradan hareketle 2002 seçimlerinde, bir önceki hükümette yer alan partilerin hiçbirinin meclise girememesi, son üç yılda değişen parti tercihinin kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Parti tercihinizde değişiklik olduysa nedenini söyler misiniz?	Frekans	Yüzde
Güven vermemeleri	464	29,5
İstedim gibi yönetemediler	313	19,9
Başarısız siyaset izlemeleri	301	19,1
AKP programı daha uyumlu	137	8,7
Kriz ve ekonomik sorun	90	5,7
Hiçbirine oy vermeyi düşünmüyorum	44	2,8
Yolsuzluk olması	33	2,1
Partinin kapatılması	25	1,6
Bilmem	20	1,3
Değişiklik arayışı	16	1
Çizgi değişikliği	11	0,7
Diğer	120	7,6
Toplam	1574	100

Tablo 2.

2002 seçimi yaklaşırken parti tercihini değiştirenlerin, bu değişikliğe gitme nedenleri Tablo 2. de gösterilmiştir. % 29,5 ile birinci neden önceden benimsedikleri partilerin güven vermemeleridir. % 19,9 oran ile ikinci neden hükümeti oluşturan partilerin, ülkeyi seçmenin istediği şekilde yönetememiş olmasıdır. Bununla bağlantılı olarak da üçüncü en önemli neden ise siyasi partilerin başarısız siyaset izlemeleridir. Seçmen artık, siyasette güven, istikrar ve şeffaflık istemektedir.

Neden AKP'ye oy vermeyi düşünüyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Dürüst olduğuna inandığım için	252	29,7
Yeni olduğu ve umut verdiği için	168	19,7
Denenmemiş bir parti olduğu için	99	11,7
Tayyip Erdoğan'ın geçmiş icraatlarını beğendiğim için	75	8,8
Düşünceleri bana yakın olduğu için	45	5,3
Türkiye'nin sorunlarına çözüm olacağını düşündüğüm için	37	4,4
Partinin kadrosunu beğendiğim için	25	2,9
Diğerlerine göre iyi olduğu için	24	2,8
Çağdaş dünyaya uyumlu olduğu için	21	2,5
Lideri için	18	2,1
Liderinin geçmişte yaptığı işler için	16	1,9
Genç bir yönetimi olduğu için	15	1,8
Çalıştıkları için	9	1,1
Milliyetçi olduğu için	5	0,6
Müslüman adamlar olduğu için	5	0,6
Halkın yanında olduğu için	4	0,5
Demokrat ve bilgili olduğu için	3	0,4
Daha radikal olduğu için	2	0,2
Laik olduğu için	2	0,2
İlerici olduğu için	2	0,2
Diğer	22	2,5
Toplam	849	100

Tablo 3.

Tablo 3. de görüldüğü gibi, AKP'ye oy vermeyi düşünen seçmen için öncelikli nedenler: dürüstlük, yeni ve umut vermesi, denenmemiş bir parti olmasıdır. Geçmiş hükümetlerde ortaya çıkan yolsuzluklar, siyasi çekişmeler, partilerin ülkeyi halkın istekleri doğrultusunda yönetememesi, ekonomik kaos ortamından bir türlü çıkılamaması gibi etmenler seçmenin yeni bir yüz, yeni bir parti aramasına neden olmuştur. Yeni kurulan AKP, seçmen için bir "umut" olmuştur.

Neden CHP'ye oy vermeyi düşünüyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Dürüst olduğuna inandığım için	49	15,8
Düşünceleri bana yakın olduğu için	48	15,5
Atatürkçü olduğu için	36	11,6
Diğerlerine göre iyi olduğu için	25	8,1
Türkiye'nin sorunlarına çözüm olacağını düşündüğüm için	22	7,1
Denenmemiş bir parti olduğu için	19	6,1
Geçmişten beri oy verdiğim parti olduğu için	9	2,9
Çalıştıkları için	8	2,6
Demokrat ve bilgili olduğu için	8	2,6
Halkın yanında olduğu için	8	2,6
Sosyal demokrat olduğu için	8	2,6
Laik olduğu için	7	2,3
Geçmişte yaptığı işler için	6	1,9
Politikalarını beğendiğim için	5	1,6
Cevap yok	5	1,6
Lideri için	4	1,3
Çağdaş dünyaya uyumlu olduğu için	4	1,3
Genç bir yönetimi olduğu için	3	1
Umut verdiği için	6	2
İlerici olduğu için	3	1
Emeği savunduğu için	2	0,6
Geçmişi belli bir parti olduğu için	2	0,6
Partinin kadrosunu beğendiğim için	2	0,6
Diğer	21	6,7
Toplam	310	100

Tablo 4.

Tablo 4. de neden CHP'ye oy vermeyi düşünüyorsunuz? sorusuna verilen cevaplar verilmektedir. AKP'ye oy vermeyi düşünen seçmen gibi, CHP'ye oy vermeyi düşün seçmen için de öncelikli kriter dürüstlüktür. Bu tabloda dikkat çeken bir diğer nokta ise; %15,5 oranıyla nedenler arasında ikinci sırada yer alan CHP'nin seçmenin düşüncelerine yakınlık göstermesidir. Tablo 3. de AKP'ye oy vermeye düşünen seçmen için düşüncelerine yakınlık, % 5,3 ile beşinci neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, AKP'nin kendi tabanın dışında "muhafazakar" olmayan seçmenin de AKP'ye dürüstük, yeni bir parti oluşu gibi etmenler doğrultusunda oy vermeyi düşündüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca; diğer "sağ" partilerden AKP'ye doğru yöneliş yukarıda sayılan nedenler doğrultusunda olmuştur.

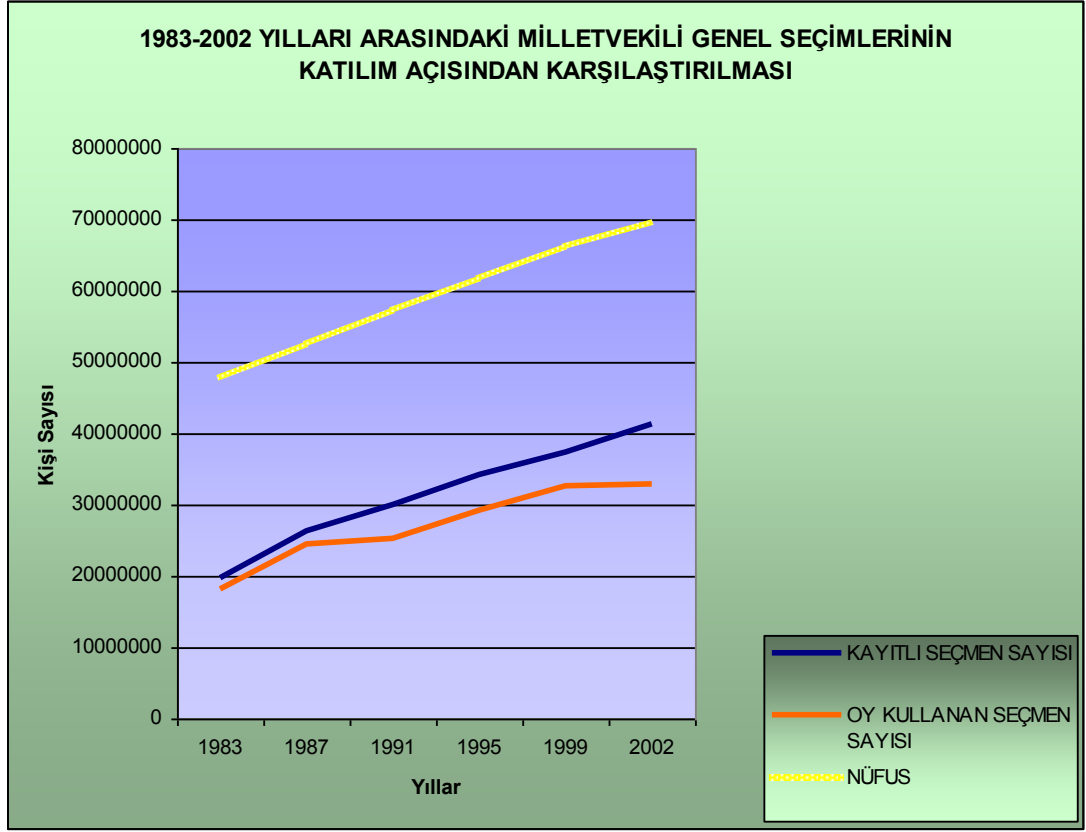
3.3. 2002 Milletvekili Genel Seçiminin Genel Değerlendirmesi ve Grafikselsel Analizi

3 Kasım 2002 seçimlerine 18 siyasi parti ve bağımsız adaylar katılmıştır. T.B.M.M.' ne % 10 seçim barajını geçerek AKP ve CHP girmiştir. Bunun dışında 9 bağımsız milletvekili de yeterli oy oranına ulaşarak Meclis'e girmiştir. 2002 seçimleriyle ilgili diğer istatistiksel bilgiler şu şekildedir;

Nüfus	69.626.000
Kayıtlı Seçmen Sayısı	41.407.027
Kayıtlı Seçmen Sayısının Nüfusa Oranı (%)	59,5
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	32,768,161
Katılım Oranı (%)	79,1
Geçerli Oy Sayısı	31.414.748
Gümrük Kapıları Geçerli Oy Sayısı	114.035
Toplam Geçerli Oy Sayısı	31.528.783
Milletvekili Sayısı	550

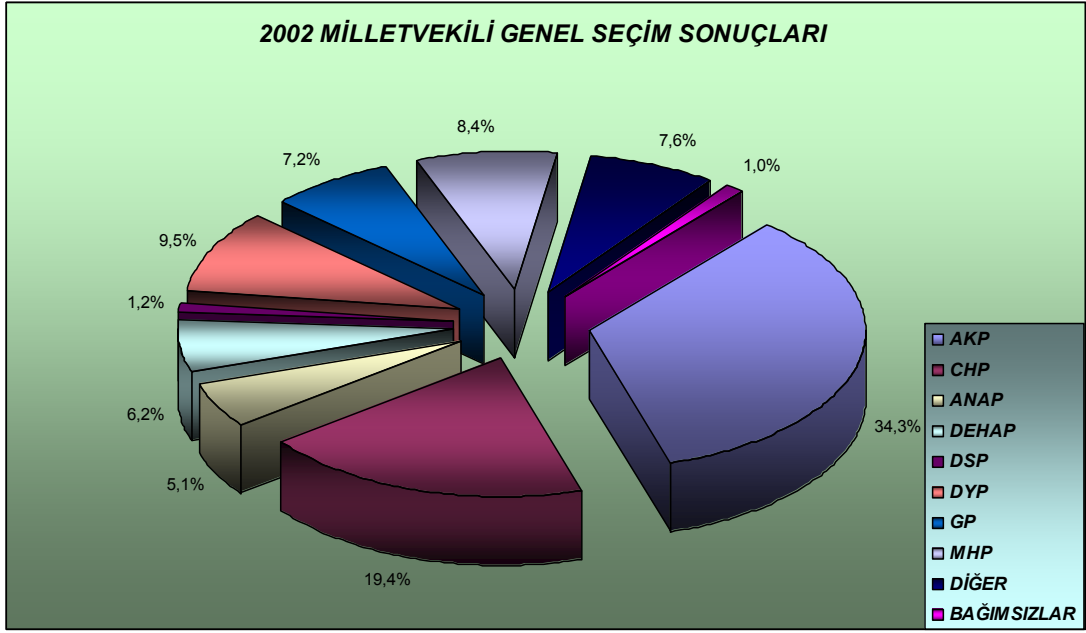
Tablo 5. 2002 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Kaynak D.İ.E.).

Tablo 5.'de görüldüğü gibi, 2002 seçimlerine katılım % 79,1 olmuştur ve 1.353.413 oy geçersiz sayılmıştır. Katılımın az ve geçersiz oy sayısının çokluğu sebebiyle büyük bir oy potansiyeli sandık dışında kalmıştır.

Grafik 1. (Kaynak D.İ.E.)

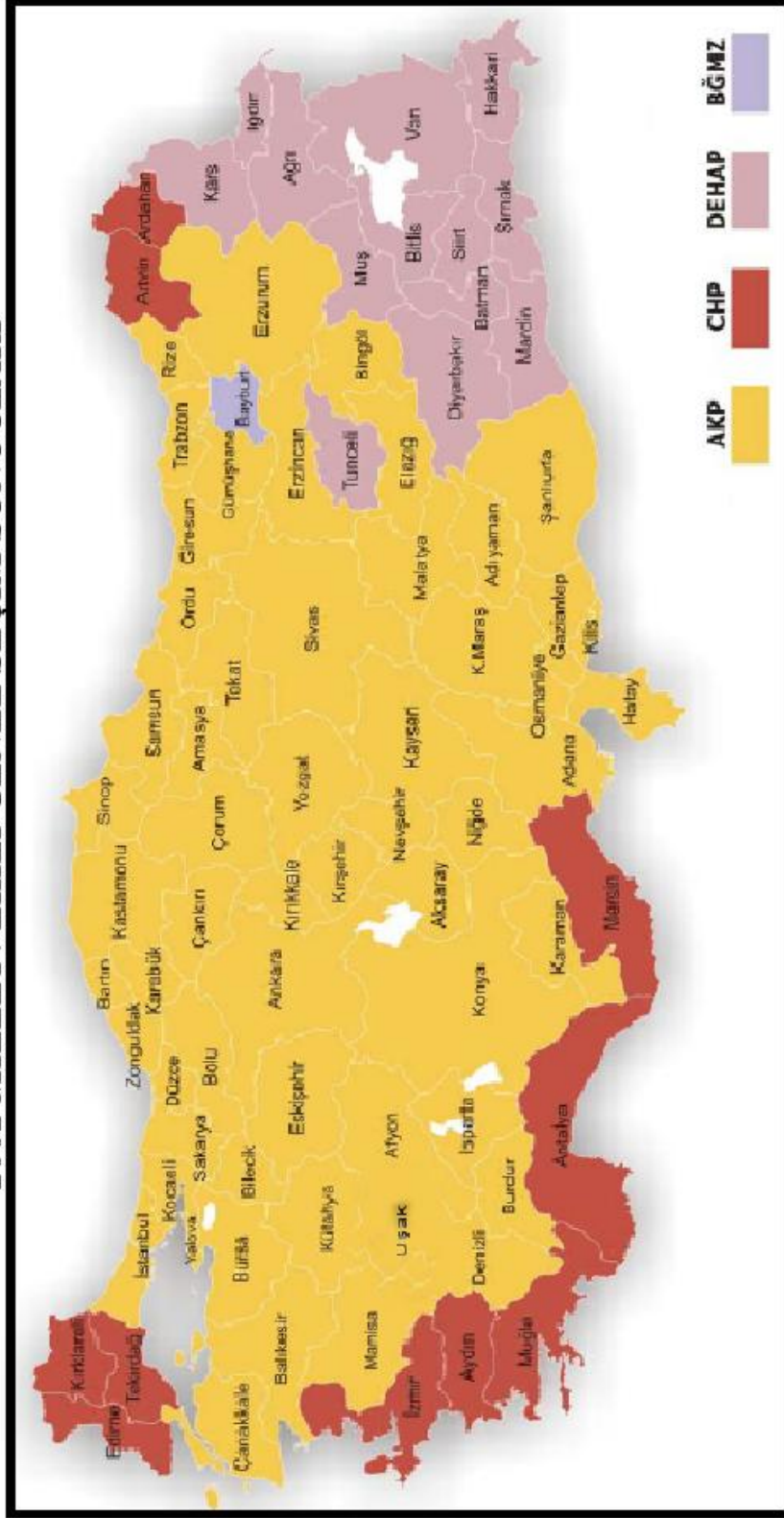
Grafik 1.'de 1983-2002 yılları arasındaki milletvekili seçimlerini kapsayan veriler verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, 1983-2002 yılları arasında nüfusun ve kayıtlı seçmen sayısının birbirine paralel bir şekilde arttığını, oy kullanan seçmen sayısında ise 1987-991 ve 1999-2002 yılları arasında bir duraksamanın olduğunu söylemek mümkündür. Bu yıllarda seçimlere olan ilgi ve katılım azalmıştır.

Grafik 2. (Kaynak D.İ.E.)

Grafik 2' de görüldüğü gibi, AKP % 35 ve CHP % 19 oranında oy alarak Meclis'e girmiştir. DYP (Doğru Yol Partisi) % 9,5 oy alarak baraja en yakın parti olmuştur. DYP'nin ardından sırasıyla: % 8,4 ile MHP (Milliyetçi Hareket Partisi), % 7,2 ile GP (Genç Parti) ve % 6,2 oyla DEHAP (Demokratik Halk Partisi) gelmektedir. Grafik 2' de diğer partiler adı altında kategorileştirilen ; BBP, BTP, DSP, İP, LDP, MP, ÖDP, SP, TKP, YP, YTP toplam % 7,6 oy almıştır.

2002 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİM SONUÇLARI

KAYNAK: D.I.E.

Seçim sonuç haritasına baktığımızda, AKP'nin Doğu Anadolu Bölgesi, Doğu Karadeniz Bölümündeki Artvin ve Ardahan, Marmara Bölgesindeki Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Ege Bölgesindeki İzmir, Aydın, Muğla; Akdeniz Bölgesindeki Antalya, Mersin illeri dışında birinci parti olduğu görülmektedir.

Artvin' de 1987 yılında ANAP (% 28,9), 1991 yılında DYP (% 31,4), 1995 yılında ANAP (% 28,2) ve 1999 yılındaki milletvekili seçimlerinde DYP (% 19,8) birinci parti olmuştur. 2002 seçiminde ise CHP % 25,4 oy oranı ile birinci parti olurken, AKP % 23,2 ile az bir farkla ikinci parti olmuştur. Önceki seçimlerde merkez sağ partileri arasında birincilik çekişmeleri yaşanmış, 2002 yılında ise merkez sağ'ın oyları AKP'ye kaymıştır. Ancak CHP, AKP'ye tepki oylarını ve DSP tabanından almış olduğu oylarla Artvin'de birinci gelmiştir.

Ardahan'da 1995 seçiminde % 26,9 ve 1999 seçiminde % 21,5 oy oranı ile DYP birinci parti olmuştur.2002 seçiminde ise; CHP % 21,9 ile birinci parti olurken, ardından DYP % 18,0 ile ikinci, DEHAP % 15,9 ile üçüncü ve AKP % 11,8 ile dördüncü parti olmuştur. DYP, Ardahan'da 1995 yılından 2002 seçimlerine kadar % 8,9 oy kaybetmiştir.

Kırklarelin'de 1987 seçiminde ANAP (% 33,4), 1991 seçiminde DYP (% 27,1), 1995 seçiminde DSP (% 27,8), 1999 seçiminde DSP (% 38,4) birinci parti olmuştur. 2002 seçiminde ise CHP % 32,8 ile birinci parti, DYP % 14,1 ile ikinci, GP % 12,8 ile üçüncü ve AKP % 12,5 ile dördünü parti olmuştur. Kırklarelin'de1999 seçiminde % 38,4 gibi yüksek bir oy olan DSP, 2002 seçiminde % 3,1 oy alarak çok ciddi bir oy kaybetmiştir. 2002 seçiminde DSP oylarının büyük bir kısmının CHP'ye gittiği görülmektedir.

Edirne'de 1987 seçiminde ANAP (% 26,1), 1991 seçiminde DYP (% 31,1), 1995 seçiminde DSP (% 33,7), 1999 seçiminde DSP (% 45,6) birinci parti olmuştur. 2002 seçiminde ise CHP % 28,8 ile birinci, GP % 18,6 ile ikinci, DYP % 16,5 ile üçüncü, ve AKP % 8,7 ile

dördüncü parti olmuştur.Edirne'de de Kırklarelinde olduğu gibi 1995 ve 1999 seçimlerinde yüksek oy alan DSP, 2002 seçimlerinde oylarının çoğunu kaybetmiştir. Bu oyların 2002 seçiminde CHP tabanına kaydığı düşünülmektedir.

Tekirdağ'da 1987 seçiminde ANAP (% 33,4), 1991 seçiminde DYP (% 27,1), 1995 seçiminde DSP (% 27,8), 1999 seçiminde DSP (% 38,4) birinci olmuştur. 2002 seçiminde ise, CHP % 32,8 ile birinci, DYP % 14,1 ile ikinci ve AKP % 12,5 ile üçüncü olmuştur.Kırklareli ve Edirne'deki DSP'nin 2002' deki büyük oy kaybı Tekirdağ için de geçerlidir.Aynı şekilde DSP tabanından CHP'ye giden oyların, CHP'yi birinciliğe taşıdığını söylemek mümkündür.

İzmir'de 1987 seçiminde ANAP (% 35,8), 1991 seçiminde DYP (% 27,6), 1995 seçiminde DSP (% 24,4), 1999 seçiminde DSP (% 40,3) birinci parti olmuştur. 2002 seçiminde ise CHP % 29,1 oy oranı ile birinci, GP % 17,5 ile ikinci ve AKP % 17,2 ile üçüncü parti olmuştur. 1987 ve 1991 yıllarında merkez sağ partilerin (ANAP, DYP) çekişmelerinde sahne olmuştur. 1995 ve 1999 yıllarına gelindiğinde DSP aldığı oylarda ciddi bir yükseliş göstermiştir. Bu yükseliş, DSP'ye olan güvenin, umudun büyük oranda azalmasıyla 2002 seçimlerinde % 1,6'ya düşmüştür.

Aydın' da 1987 seçiminde ANAP (% 41,1), 1991 seçiminde DYP (% 33,8), 1995 seçiminde DYP (% 28,8), 1999 seçiminde DSP (% 29,1) birinci gelmiştir. 2002 seçiminde ise CHP % 20,7 oy oranı ile birinci, DYP % 19,8 ile ikinci ve AKP % 18,3 ile üçüncü parti olmuştur. 2002 yılında CHP, DYP ve AKP' nin aldığı oy oranları birbirine çok yakın olmuştur. Buradan hareketle bu üç partinin sıkı bir seçim mücadelesi verdiğini söylemek mümkündür. Yukarıda sayılan diğer illerde olduğu gibi Aydın'da da 1999 seçiminde % 29,1 oy oranı ile birinci gelen DSP, 2002 yılında % 1,4 oranında oy olarak neredeyse bütün tabanını kaybetmiştir.

Muğla'da 1987 seçiminde ANAP (% 33,7), 1991 seçiminde DYP (% 39,5), 1995 seçiminde DYP (% 35,3) ve 1999 seçiminde DSP (% 29,8) birinci olmuştur. 2002 seçiminde ise; CHP % 27,7 oy oranı ile birinci, DYP % 22,7 ve AKP % 13,2 ile üçüncü parti olmuştur.

Antalya'da 1987 seçiminde ANAP ve DYP % 32,5 oranında oy almış; ANAP üç, DYP ise dört milletvekili çıkartmıştır. 1991 seçiminde DYP (% 43,2), 1995 seçiminde DYP (% 26,5) ve 1999 seçiminde DSP (% 20,1) oy oranı ile birinci parti olmuştur. 2002 seçiminde ise CHP % 30,9 oy oranı ile birinci olurken, arkasından AKP % 21,2 oy alarak ikinci parti olmuştur.

Mersin'de 1987 seçiminde ANAP (% 36,0), 1991 seçiminde DYP (% 31,8), 1995 seçiminde ANAP (% 18,6) ve 1999 seçiminde DSP (% 19,4) birinci olmuştur. 2002 seçiminde ise; CHP % 24,7 oranında oy alarak birinci ve AKP % 18,1 oranında oy alarak ikinci parti olmuştur.

Artvin, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, İzmir, Aydın, Muğla, Antalya ve Mersin'de 1987 seçiminde ANAP birinci parti olmuştur; 1991 seçiminde ise liderliği DYP'ye kaptırmıştır. 2002 milletvekili genel seçiminde CHP'nin birinci olduğu illerde, bir önceki seçim olan 1999 seçiminde DSP birinci parti gelmiştir. 2002 yılında DSP, bu illerde büyük bir oy kaybetmiştir.

İzmir, Aydın, Muğla, Antalya, Mersin illerinde AKP'nin birinci parti olamamasının en büyük nedeni, bu illerde "batı" lı yaşam tarzının AKP'nin "muhafazakar" kimliğine ters düşmesidir. Ayrıca, bahsi geçen illerdeki sosyo-ekonomik yapının diğer illere daha iyi bir seviyede olması, eğitim seviyesinin yüksek olması gibi sebeplerin de etkisi vardır.

3.4. 2002 Milletvekili Genel Seçiminin Sosyo-Ekonomik Nedenler Çerçevesinde Değerlendirmesi

3.4.1. Adalet ve Kalkınma Partisi

AKP'nin parti tüzüğü ve AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın muhafazakar kimliği, önceki bölümlerde değinilen sosyo-ekonomik unsurlar içindeki din kavramına vurgu yapmaktadır. Özellikle parti tüzüğünün temel amaçlarla ilgili bölümünün 8. maddesinde belirtilen "bireylerin inandıkları gibi yaşama, düşündükleri gibi ifade etme haklarının tartışılmaz olduğunu, inanç ve düşüncenin hukuka uygun olarak tanıtım ve propagandasının, bireylere ve sivil toplum kuruluşlarına ait bir hak ve yetki olduğunu, her bireyin her kurumda ve yaşamın her alanında eşit ve ortak hakları bulunduğunu" ifadesi kanaatimizce dine vurgu yapmaktadır. Çünkü böyle bir maddenin derin olarak yorumlanması ve "bireylerin inandıkları gibi yaşaması" halkın laikliği benimseyen kısmı kadar İslam'ı siyasal alana taşımak isteyen kesimi de meşrulaştırmaktadır. Ayrıca aynı tüzüğün aynı bölümünün 11. maddesindeki "Ak Parti; aileyi Türk toplumunun temeli kabul eder. Geçmişle gelecek arasında köprü görevini yerine getiren aile kurumunun; milli değerlerimizin, duygularımızın, düşüncelerimizin ve ülkemize has adet ve geleneklerimizin yeni kuşaklara aktarılmasında en temel, en vazgeçilmez sosyal bir kurum olduğuna inanır." İfadesinde doğal olarak toplumun temel taşı olan aile kurumuna vurgu yapılmış ancak "ülkemize has adet ve geleneklerimizin yeni kuşaklara aktarılması" ifadesinde ülkeye has adet ve geleneklerin ne olduğu konusunda bir açıklama yapılmamış ve konunun ucu açık bırakılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan katıldığı Muhafazakarlık ve Demokrasi Sempozyumu' ndaki konuşmasında "AK Parti Türk siyasal yaşamında yeni bir siyaset tarzını, yeni bir anlayışı temsil ediyor. "Muhafazakar Demokrasi" olarak ifade ettiğimiz siyasal kimlik altında ortaya koyduğumuz siyaset üslubu, siyaset tarzı ve siyaset kültürü sadece Türkiye açısından değil, dünya siyaseti açısından da çok önemli bir açılamdır. " ve "Ak Parti, "muhafazakarlık temelinde bir kitle partisi"dir sözleriyle dini çağrıştıran muhafazakarlık ön plana çıkarılmıştır.

Parti tüzüğünün temel amaçlar bölümünde 10. maddesinde dikkat çeken nokta, ekonomi politikalarına yöneliktir. Bu maddede parti piyasa ekonomisini kabul ettiğini amaçlayarak ikinci bölümde sosyo-ekonomik etkenleri açıklarken üzerinde durulan ekonomik

unsurları karşılamaya çalışmaktadır. Bu maddede AKP ekonomik gelişmeyi sağlamayı ve işsizliği önlemeyi vaad etmektedir.

Diğer bir nokta AKP'nin sosyal devlet olgusunu geliştirmeye yönelik vaadleridir. Sosyal devletin geliştirilmesi aynı zamanda eğitim ve sağlık hizmetlerinin de geliştirilmesi anlamına gelmektedir.

AKP siyaset sahnesine 2002 seçimlerinde çıkmıştır. AKP genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı iken yaptığı icraatlara, "Yaptıklarım, yapacaklarımın teminatıdır." sözüyle vurgu yapmıştır. Bu sayede halkın güvenini kazanmaya çalışmıştır.

Peş peşe gelen ekonomik krizler ve bunun geniş halk kitleleri üzerindeki etkisi ile siyasetteki kirlenmişlik, insan haklarına müdahaleler ve yolsuzlukların özellikle merkez sağdaki partilerin tabanlarında uyandırdığı tepki AKP'nin başarısının nedenleri arasında yer almaktadır.

3.4.2. Cumhuriyet Halk Partisi

Parti tüzüğünde görüldüğü üzere CHP'nin yapısı tamamen laik bir çerçevede olmakla beraber AKP'de öne çıkan din kavramıyla tamamen karşıtlık göstermektedir. Bu durumun en önemli örneği birinci maddede Atatürk ilkelerinin partinin temel hedefi olarak gösterilmesidir. Bunun dışında CHP parti amaçlarında kadın haklarına vurgu yaparak Atatürk'ün Halkçılık ilkesine vurgu yapmaktadır. Bu noktada göze çarpan CHP'nin kuruluşundan beri süregelen amaç ve ilkelerinin AKP'nin "muhafazakar" yapısıyla zıtlık göstermesidir.

CHP tüzüğünde dikkat çeken bir başka nokta dengeli kalkınmayı hedeflemesinin dışında ekonomik hedeflerini fazlaca öne çıkarmamasıdır. Ancak CHP'nin asıl üzerinde durduğu ayrımcılığın önlenmesi, çocuk hakları, sömürünün engellenmesi gibi unsurlarla AKP'nin parti tüzüğünde belirtmiş olduğu piyasa ekonomisinin zararlara peşinen karşı çıkmasıdır.

Bunların dışında çevrenin korunması, bilim ve sanata önem verilmesi gibi noktaların üzerinde duran CHP ikinci bölümde belirtilen eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim gibi sosyo-ekonomik unsurlara ayrıca değinme ihtiyaı hissetmemiştir.

SONUÇ

Cumhuriyet tarihinde, CHP, Demokrat Parti, Adalet Partisi ve ANAP' tan sonra 2002 seçiminin ardından tek başına iktidara gelen beşinci parti olan AKP, neredeyse Anayasayı değiştirecek Meclis çoğunluğunu elde etmiştir.

3 Kasım 2002 seçimleri, Türk siyasetine damgasını vurmuş ve ilklerin yaşandığı bir seçim olmuştur. Bunlar;

- İlk kez, hakkında kapatma davası süren bir parti iktidara geldi,
- İlk kez, Başbakan adayı belli olmayan bir parti tek başına iktidarı kazandı,
- "Milli Görüş" çizgisinden doğan bir parti ilk kez tek başına iktidar oldu.
- İlk kez, oyların yaklaşık yüzde 46'sı parlamentoya yansımadaı,
- ANAP'ın ardından ilk kez bir parti, kurulduktan 15 ay sonra tek başına iktidar oldu,
- ANAP'ın ardından ilk kez bir parti oylarının yaklaşık iki katı sandalye kazandı,
- 18 partinin katılımına karşın sadece iki parti Meclis'e girebildi,
- İlk kez ana muhalefet partisi barajı aşamayarak Meclis dışında kaldı,
- İlk kez iktidarın hiçbir ortağı parlamentoya giremedi,
- Seçim sonuçları ilk kez, gece yarısı bile olmadan belli oldu,
- İlk kez bir lider, gece yarısını bile beklemeden çekileceğini açıkladı,
- 1983 yılında kurulan ANAP ilk kez parlamento dışında kaldı,
- İlk kez "Komünist Parti" adı altında bir parti seçimlere girdi,
- İlk kez, İnterpol tarafından aranan bir aday, Türkiye'ye gelemeden parlamentoya girdi,
- İlk kez bir medya patronu genel başkan olarak seçimlere katıldı.

Sonuç olarak, 2002 Milletvekili Genel Seçimi'nde, seçmen için oy verecekleri partiyi seçerken; eğitim sorunları, sağlık, din, istihdam, iş güvencesi, üretim, iletişim, ulaşım gibi sosyo-ekonomik nedenler etkili olmuştur. Bu doğrultuda AKP, Türkiye'deki illerin çoğunda birinci parti çıkarak Meclise 363 milletvekili sokmuş, CHP ise 178 milletvekili sokmuş ve iki partili bir Meclis olmuştur. AKP elde ettiği bu Meclis çoğunluğuyla neredeyse Anayasayı bile değiştirebilecek bir güce sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

Atay, T., 2004, "Din Hayattan Çıkar, Antropolojik Denemeler", İletişim Yayınları, İstanbul.

Özsoy, O., 2002, "Türkiye'de Seçmen Davranışları ve Etkin Propaganda" Alfa Yayınları, İstanbul.

Kışlalı, A. E., 2003, "Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma", İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

www.akparti.org.tr

www.chp.org.tr